

Đến Lễ hội Đền Hùng - Trở về cội nguồn dân tộc

Trần Văn Quang
Sở Văn hóa - Thể thao - Du lịch tỉnh Phú Thọ

*“Dù ai đi ngược về xuôi
Nhớ ngày Giỗ Tổ mừng mười tháng ba”*

Từ nhiều năm nay tỉnh Phú Thọ đã tổ chức Lễ hội Đền Hùng - Giỗ Tổ Hùng Vương đúng với tâm vóc là lễ hội lớn của dân tộc, nhất là sau khi “Tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương ở Phú Thọ” được UNESCO công nhận là di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại vào tháng 12 năm 2012.

Một góc lễ Giỗ Tổ Hùng Vương. Ảnh: dulichmiendatla.com

Theo số liệu kiểm kê của Sở Văn hóa - Thông tin tỉnh Phú Thọ (nay là Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch) năm 2005, toàn tỉnh có 326 di tích thờ Hùng Vương, vợ con, tướng lĩnh và các nhân vật liên quan đến thời đại Hùng Vương. Trong đó, Đền Hùng là trung tâm tín ngưỡng lâu đời nhất. Đó là kho tàng văn hóa dân gian với những truyền thuyết lịch sử, tục thờ cúng, nghi thức lễ hội, trò diễn hội làng... liên quan đến thời đại Hùng Vương được lưu truyền từ đời này sang đời khác. Mỗi truyền thuyết đều gắn với một địa danh, một lễ hội cụ thể ở vùng Đất Tổ.

Đến Phú Thọ, nghe chuyện kể về thời các Vua Hùng, xem di vật khảo cổ, có thể hình dung một cách rõ nét về cuộc sống sinh hoạt, lao động sản xuất, đánh giặc giữ làng, và nhiều phong tục tập quán của ông cha ta từ buổi đầu dựng nước. Thí dụ ở xã Hy Cương có tục thờ phồn thực nông nghiệp cầu mong sự sinh sôi qua việc thờ cúng “Đá Ông, Đá Bà” trên đỉnh núi Trọc. Ngày 25 tháng 5 âm lịch, Hy Cương còn có lễ “Hạ điền”, diễn lại tích Vua Hùng cùng dân cấy lúa. Xã Chu Hóa và Hy Cương còn có chung tục lệ “Lấy tiếng hú” và chạy “Tùng di” vào đêm giao thừa; lễ hội “Rước Chúa Gái về nhà chồng” vào 15 tháng giêng âm lịch. Thanh Đình, xã có nhiều lễ hội nhất của tỉnh Phú Thọ, ngay trong tháng giêng bắt đầu làm lễ “Rước giải” phản ánh cuộc sống của cư dân nông nghiệp với nghề chăn thả gia súc và đánh cá; ngày mùng 4 có lễ “Rước ông Khiu, bà Khiu” cầu mong sự sinh sôi của con người và mùa màng; ngày 22 có lễ hội “Tê Thánh” theo tích Tản Viên đánh giặc; ngày 23 có lễ hội “Hú cờ”, theo tích Ngọc Hoa đi đón Sơn Tinh. Trong vùng này còn có “Lễ hội đi săn”, phản ánh tục săn bắt của cư dân Việt cổ. Các

làng xã khác ở vùng phụ cận Đền Hùng như Tứ Xã có lễ hội “Trò Trám”; Sơn Vi có hội “Cướp cầu đánh phết”; Kim Đức có lễ hội “Hát Xoan” và tục gói bánh chưng, bánh dày; Hùng Lô có tục rước kiệu về dự lễ hội Giỗ Tổ Hùng Vương; Thụy Vân có lễ hội “Cầu Đỉnh”; Minh Nông có lễ hội “Vua Hùng dạy dân cấy lúa”; phường Bạch Hạc có lễ hội “Boi chải”... Tất cả lễ hội, trò diễn trên cho thấy vùng Đền Hùng, thành phố Việt Trì, huyện Lâm Thao - miền đất trước ngã ba sông, là một vùng hội tụ khá dày đặc các giá trị văn hóa vật thể và phi vật thể, phản ánh buổi đầu của lịch sử dân tộc.

Với 57 địa điểm khảo cổ đã được khai quật và nghiên cứu ở Phú Thọ, các nhà khoa học đã chứng minh rằng khu vực Đền Hùng cách đây hàng ngàn năm đã là địa bàn tụ cư của người Việt cổ và quá trình này diễn ra liên tục. Điều đó thể hiện qua các dấu tích văn hóa khảo cổ để lại kế tiếp từ văn hóa Phùng Nguyên, Đông Đậu, Gò Mun đến Đông Sơn với đủ các loại hình di chỉ cư trú, mộ táng, công xưởng, kho tàng... Ngay tại vùng ngã ba Hạc Việt Trì là nơi được coi “Tụ thủy, tụ nhân” đặc biệt có di chỉ Làng Cả mà theo sử cũ chép lại đây chính là kinh đô của nước Văn Lang cổ đại - Nhà nước đầu tiên của dân tộc Việt Nam. Tại một số địa điểm khảo cổ học xung quanh Đền Hùng đã tìm được những hiện vật đặc biệt quý hiếm. Đó là chiếc nha chương, trống đồng Hêgơ I có đường kính lớn nhất từ trước đến nay, được coi là vật thiêng trọng trung cho quyền uy và địa vị của người thủ lĩnh quân chủ. Và khá nhiều hiện vật độc đáo khác như vuốt đá, bộ khóa đai lưng bằng đồng có 8 con rùa... Có thể nói không nơi nào ở Việt Nam lại có mật độ dày đặc những hiện vật, dấu tích, huyền thoại, truyền thuyết, lễ hội, trò diễn... trong các lĩnh vực đời sống thời đại Hùng Vương như ở Phú Thọ.

Thời phong kiến, các triều đại đã nối tiếp nhau tôn vinh việc thờ cúng các Vua Hùng, tu bổ, tôn tạo xây dựng khu di tích lịch sử Đền Hùng. Đặc biệt, triều Nguyễn đã quy định ngày Quốc lễ là ngày mùng 10 tháng 3 âm lịch hàng năm, định ra hội chính và hội lệ, cấp tiền và gạo nếp thơm cho xã Hy Cương sở tại lo việc thờ phụng các Vua Hùng trong kỳ Giỗ Tổ. Trong những năm cuối của thế kỷ XX, đầu thế kỷ XXI Đền Hùng và lễ hội Đền Hùng đã được Đảng, Nhà nước ta tôn vinh ở tầm cao mới. Điều đó thể hiện ở các văn bản quy định tổ chức lễ hội Đền Hùng theo nghi thức cấp Nhà nước vào các năm chẵn, cấp tỉnh vào các năm lẻ, cùng các quy định về tôn tạo bảo vệ di tích Đền Hùng, rừng quốc gia Đền Hùng.... sao cho xứng tầm là di tích xếp hạng đặc biệt của quốc gia.

Từ những nét đẹp nguyên sơ ở các hội làng vùng đất Tổ, ngành Văn hóa tỉnh Phú Thọ đã chọn lọc đưa vào chương trình Giỗ Tổ Hùng Vương - Lễ hội Đền Hùng bảo đảm tính dân tộc và hiện đại với quy mô ngày càng mở rộng để đáp ứng tâm nguyện của đồng bào cả nước mỗi khi về Đền Hùng. Có khá nhiều hạng mục công trình trong khu vực di tích đã được mở rộng, nâng cấp, bổ sung để tạo một không gian lớn theo Quy hoạch mở rộng khu di tích lịch sử Đền Hùng đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt tại Quyết định số 48/QĐ-TTg ngày 30-3-2004. Không gian này là nơi tổ chức nhiều hoạt động văn hóa thể hiện những nét đẹp tiêu biểu của các vùng văn hóa Việt Nam: Vùng Kinh Bắc, vùng miền Trung, vùng Tây Nguyên, vùng Nam Bộ trong những ngày Giỗ Tổ Hùng Vương- Lễ hội Đền Hùng.

Giỗ Tổ Hùng Vương - Lễ hội Đền Hùng trước đây, hiện nay và mai sau luôn là điểm tựa tâm linh của muôn người đất Việt. Hành hương về Đền Hùng là trở về với cội nguồn dân tộc, về với truyền thống, lịch sử và văn hóa của cha ông để lại. Để từ đó nghĩ đến trách nhiệm giữ gìn và phát huy di sản.